

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 31.

Mercuri 8. Augustu

1862.

Disertatiune

tenuta de G. J. Munteanu, directoru gimnasiale
in 17. Iuliu s. v. in Sedintia II-a a adunare
Asociatiunei literaria din 1862 in Brasiovu.

Onorata Adunare!

Totu véculu 'si are semnatur'a s'a. Semnatur'a vécului alu 19-lea in care vecuimu noi, este cea a spiritului de asociatiune.

Nu este specie de intreprindere pe campulu cela largu alu activitati genului umanu pentru care se nu se asociaze individi de acelasi cugetu, de aceeaasi specialitate cá cu puteri unite sa tindia a capatá rezultate dorite. Astfelu in domeniulu materiale capitalele pecuniaria se asociaza pentru cá prin califerate se impreune tieri cu tieri, prin canale mari cu mari. Astfelu in domeniulu spirituale aci filosofi; sa aduna cá rezultatele meditatiuniloru sale nocturne sa le popularizeze si sa le faca proprietate comuna, colo filologii, de alta parte didacticii, adunati in asociatiuni, nisuescu a lati descoperirile sale prin organe lucrate impreuna. Acestu spiritu de asociatiune se bazéza pre adeverulu probatu prin experientia, ca doua capete potu mai multu decatu unulu, ca trei, patru scl. mai multu decatu doua, scurtu ca in unire jace puterea. Ferice de poporulu care aude si intielege acésta voce a timpului!

Intr'unu corpu de 10 milióne, cum e poporulu nostru, sa afla puteri intelectuali, fisice, pecuniarie chiaru; ma jacu respandite, neutilizate. Pona acum náveamu unu centru, in care cá intr'unu focu adunate puterile sa fi pututu conlucrá intr'o directiune seu ált'a spre acelasi scopu. S'au facutu incercari singurate, candu intr'o specie de activitate, candu intr'alt'a; ma fiinduca au fostu singuratece remasera

fora rezultatele dorite. Ne a lipsitu cu o vorba spiritulu de asociatiune. Acésta intr'altelu e caus'a, ca tracura mai multe diecenia, de candu cercamu a inlocui cirilicele cu litere, si enco pona in momentul presente neaflamu totu la capetulu finitului, enco n'amu pututu ajunge la o uniformitate in scrierea cu litere. Acésta e caus'a, ca pona in dioa acésta ne representéza mass'a limbei totu numai dictionariulu de Buda. Din lipsea spiritului de asociatiune sa ne esplicamu si ca-ci navemu o istoria a nóstra. *Acumu care romanu cu inima de romanu nu se va bucura de infintiarea acestei Asociatiuni literarie pentru cultur'a poporului nostru?!*

Titlu asociatiuni nóstre, cum se vede, e intinsu, precum si trebuintiele culturai nóstre suntu legionu. Acésta intensiune cere cá sa tînemu o ordine firéscu in afacerile nóstre; éro firésc'a ordine ne o dictéza cunoscut'a massima de auru: „*mai autariu cele necesaria, apoi cele folositoria si in fine cele placute.*“ Astfelu numai candu Asociatiunea nóstra scie ce voiesce, numai candu finea i e data, se voru infacisiá cá de sine si mediale cele mai corespundiatória scopului doritu.

Dreptu aceea, dupre massim'a pusa, sa incepemu dela celea necesaria — intre care socotescu sa fia ortografia cu litere mai *dioritoria*.

Scimu cu totii ca la 1860 se convocase o comisiune filologica cu aceea insarcinare, cá sa stavileze o ortografia cu litere.

Comisiunea filologica, compusa din DD. canoniculu T. Cipariu, de Dr. Pavel Vasiciu, G. Baritiu, protop. J. Popasu, prot. Vestemeneanu, pretorulu J. Puscariu, protopopulu Sava Popoviciu, prot. Negrutiu, Andreiu Muresianu si insumi, a dechiaratu din capulu locului: cá densa nu se simte competinte a stavili o ortografia cu litere óre care, ca-ci acésta póte sa o faca numai o societate literaria, cu atatu mai virtosu

că in numit'a comisiune eră representatu numai Ardealulu, si ca in acelasi timp mai erau conehiamate enco si alte doue comisiuni spre acelasi scopu: in Temisiór'a si Cernovitiu.

Cu tóte acestea membrii comisiuni, cá fi ai natiuni romane, crediara ca au dreptu si datori'a a'si depune parerile sale intr'unu operatu, cu acea reserva, cá la prim'a adunare a asociatiunii literaria, ce eră in sperantia de a se capatá, acelasi sa i se astérna spre cercetare si aprobare. Prim'a adunare tienuta asta érna, fiindu acoperita de alta lucrari, nu potú luá la cercetare operatulu comisiuni relativa la stavilirea ortografiei cu litere.

Crediu ca esprimu parerile unanime ale membriloru comisiuni filologice dela 1860, cari toti s'affa presenti si in acésta adunare a asociatiuni literaria, candu voiu descoperi motivele ce induplacara pe acea comisiune filologica a se dechiará unanimu *pentru ortografi'a cu litere, fundata de ilustrulu nostru filologu D. canonicu Cipariu pre sistem'a etimologica.*

Dar inainte de tóte cata sa ne facemu o idee chiara despre caus'a si scopulu din si pentru care antecesorii nostri de pia memoria au cercatu ei a inlocui cirilicele prin litere. Domniloru! lupt'a pentru romanitatea limbei nóstre e veche; nu e o iubire órba catrá nationalitatea mea, candu dicu ca ideea nationalitati, paról'a de di a timpului presinte, s'a nascutu mai 'antaiu si 'antaiu intre romani. Celelalte popóra, si anume fratii magiari, incepura a se miscá pe acestu terenu abea pe la 32, dupa cea din urma cadere a Varsoviei, pe candu luptele Episcopiloru nostri pentru egalea indreptatire a nationalitati romane datéza enco de prin véculu trecut. Din lupt'a *Maioriloru*, a *Sincailoru* cu literatii Slavi, cari intemeinduse pe vorbele slavice din limb'a romanésca, tindea a ne face o ramura din ginteá cea mare slavóna, barbati nostri venira la cunoascintia: *ca cirilicele ascundu tipulu si originea romana a limbei nóstre, si ca, neconforme cum suntu geniului limbei romane, impedeca cultur'a ei, ingreundu regulele gramaticei: Prin urmare se determinara a imbracá sunetele si vorbele cu vestimentu romanu — cu litere. Si in adeveru, cu am mai dísu cu alta ocaziune, лп и перъ, оръ, черъ, жъдеъ, лъдъндъ, пгелере, факъндъ sel. Cine sa mai cúnosca dupa scriptura pe gétu, ordiu, céra, judetiu, laudandu, intielegere, facendu s. al.?*

Apoi se adaogemu de unde, vine grautatea a scrii cu litere limb'a romanésca. Acést'a vine de acolo

mai virtosu, ca-ei limb'a romanésca are 27 de sunete pe candu Alfabetulu romanu are numai nouaspediece litere sau douediecei computanduse si z in catu e primitivu. Acestea ajungu spre a infatisiá pe sunetele cele *primitive* ale limbei romane; tóta grautatea cestiunei jace in cum sa se semneze sunetele cele *derivate*, adeca: ъ, ь, ѱ, ѳ, ѵ, Ѷ, ѷ, Ѹ, ѹ, Ѻ, ѻ, Ѽ, ѽ, incatu e derivatu.

Facia cu acésta cestiune comisiunea filologica s'affá intre doua sisteme: *Sistem'a fonetica si cea etimologica.*

Sistem'a fonetica in teoria suna: scria pe fa-care sunetu alu limbei, fia primitivu, fia derivatu, cu semnulu anumitu, destinsu.

De unde urméza de necese, ca voindu a scrie cu litere dupa sistema fonetica, cata sa formamu asia seu altramete enco sépte litere séu semne pentru cele 7 sunete derivate.

Éro sistem'a etimologica in teoria suna: *Scria pe fa-care sunetu primitivu cu liter'a sunetului primitivu dela care se deriva. P. e: pe ь, cu a candu se derivá dela А: лънъ=lana, cu Е candu sa deriva dela Е: факъндъ=facendu, cu и candu sa deriva dela и: intrape=intrare.*

Comisiunea filologica, luandu in considerare a) ca a primi o ortografia cu litere dupa sistem'a fonetica in fapta na'r face altu ceva decatu ar substitui literele la Kirilice din ortografi'a numita *civile*; ca prin armare cu acést'a ea s'ar dapartá de scopulu principale, pentru care se lapada Kirilicele; — luandu in consideratiune b) ca, déca ar adoptá o ortografi'a cu litere, fundata pre sistema fonetica, (déca se póte funda) cu acésta ar legitimá atatea sisteme de ortografia cati provincialismi sunt intre romani. In adeveru, de va lipsi din ortografi'a cu litere *etimologi'a* cá *regulatoriu*: atunci ce ar mai puté opri pre acei ardeleani p. e. care pronuntia: *heru=feru, hiu=fiu, hija=fiia, hicatu=ficatu, jinu seu inu=vinu, Kivops=picioaru, gine=bine*, ca se nu serie asia; atunci Moldoveanulu er fi consecente scriindu *мелъ=celu, амега=acela*; numai pucinu si Munteanulu Bucureseeanu scriindu *пaine=pane, сaine=cane, maine=mane, picere=picioare s. a. l.* — din aceste temeuri se pronunsiá pentru ortografi'a cu litere fundata de D. canonicu Cipariu pre sistem'a etimologica — cá un'a ce ne da securantia in scrierea cu litere, cá un'a ce ne consolidéza unitatea limbei si ne póte regulá si pronunti'a.

Dar e grea ortografi'a cu litere dupre sistem'a etimologica, audiu obiectandu: nu e grea Domniloru! o ortografia, ce se póte fundá pe regule certe fora

exceptiuni multe; si ortografia adoptata de comisiunea filologica are acestu daru, ma trebuie studiată, si apoi care ortografia se pôte sci fora de studiu?

Datimi voia, Domniloru, sa mi ilustreza dișele numai cu unu esemplu. Multi vedu o grautate in scrierea gerundieloru romanesci. Dar pentru celu ce scia; ca e o regula generale in fonetic'a romana, cá N sa modifice pe A si pe E din naintea sa in î; ca form'a gerundialoru nóstre este *Ndu*; ca gerundiale se forméza dela radaciun'a vorbei prin medilocirea vocaliloru caracteristice ale conjugariloru, pentru acela numai e nici o grautate. Sa luamu *laudare*: laud-a-ndu, facere: fac-e-ndu sal.

Dar sa tinemu in consideratiune si urechea-sunetulu celu placutu, dicu altii. Domniloru! urechea — sunetulu celu placutu e o tréba curatu a invatiului. Cá sa ne convingemu ca e asia: ve intrebu, Domniloru, care sunetu e mai supțire, mai placutu urechi, e seu ɤ? Socotescu ca e. cá unulu ce e primitivu, pecandu ɤ este derivatu. Si cu tóte acestea Munteanulu, Bucuresceanu, care pronuncia ɤɤ, ride de olteanulu, care pronuncia ɤe, éro acest'a cá sa 'si ascundia caracteristicá oltenici sale afectéza a pronunciá catu mai bucurescenesce pe ɤ! = ɤɤ.

Acestea au fostu motivele, o. Adunare, ce induplecara pe comisiunea filologica, cá sa se determine pentru ortograf'a cu litere dupre sistem'a etimologica, fundata de D. canonicu Cipariu.

Nutrescu speranti'a, ca acésta adunare nu se va desface pe la ale sale pona nu va incheiá mai antaiu actele relative la cestiunea ortografiei, adoptata de comisiunea filologica in 1860. — De aceea rogu pe o. Adunare; ca enco in sedinti'a de astadi sa delege din sinulu seu o comisiune compusa din barbati competinti, care sa cerce operatulu comisiuni filologice si in sedinti'a de mane sa 'si astérna la acésta adunare parerea sa. Si déca se va adoptá si de o. Adunare ortograf'a cu litere dupre sistem'a etimologica, apoi

1) Sa se oblege moralicesce tóte diarietile romane a scrie pe fitoriu articlii cu litere numai dupre acésta sistema adoptata de o. Asociatiune literaria; 2) Cartile scolastice, anume pentru clasile gimnasiali, se se tiparésca dupre acéstasi sistema; 3) totii membrii activi si de s'ar putea, sicei onorari ai Asociatiune sa ne damu vorb'a de onóre, ca pe fitoriu nu vomu scrie decatu dupre acésta sistema.

Cu acést'a, Domniloru, nu voiu sa dicu: *Ca sa*

punemu stavila la cercetari ulterioari si la ameliorari posibili, facende pre campulu celu liberu alu ortografiei nóstre; ci esprimu numai necesitatea, conditionata de unitatea limbei, ca descoperirile, ameliorarile, facende pe campulu ortografiei de unu individuu seu altulu, sa nu se impuna publicului sub auctoritatea individuale; ci sa se astérna mai antaiu la Asociatiunea literaria spre cercetare si aprobare, si numai dupre ce se va adopta de Asociatiune aceea ameliorare sa ese ea sub auctoritatea Asociatiuni in publiculu literariu spre întrebuantiare.

Dupre modest'a mea parere numai in modulu acest'a se va puté pune capetu la anarchi'a de ortografii cu litere.

Intr'aceea mi iau voie cá eu acésta ocașione sa cercu a stavili o modalitate órecare, dupre care ar fi se purcedemu in purificarea limbei romane, care modalitate stabilinda totu deodata va puté serbi de indigitare si in privinti'a bazeloru, dupre care ar fi sa se concépa si dictionariulu romanu, ce, speru, ca asemenea 'si va datá inceputulu dela acéstasi adunarea asociatiuni.

Afóra de copiositatea de vorbe, prin care limb'a cea cultivata devine in stare a esprime ver ce natiune, cu care spiritulu de inventiune in avutiesce cunosciintiele unui poporu in domenulu materiale si spirituale, precum si nuansele cele mai fine de idee; afóra de precesiunea, prin care se tragu margini la fie-care natiune, pentruca sa nu sereverse in ecuivoce: cultur'a limbei mai cere si curatia.

E'ro curati'a limbei sa capata prin asia numitulu *Purismu*, ce este o procedura ce tinde a eliberá si curati lim'a de *barbarismu*, de *provincialismu* si de *archaismu* in respectulu materiei sale; de *solecismu*, de *galicismu*, de *latinismu*, de *germanismu* si de *altismu* in respectulu formei si constructiuni sale. — De *barbarismu* ne va fi vorbá mai intinsa, scurte despre celelalte contraria la curati'a limbei romane.

Inainte de a purcede la stavilirea modalitati, despre care ne este vorb'a mai antaiu cata sa constatam de atatea ori constatata si éro si éra disputat'a afinitate a limbei nóstre cu cele lalte limae romanice din Europa. Cá sa scimu de care barbarismu este a se purificá limb'a nóstra, cata mai antain sa decidemu ce e si ce nu e barbarismu in limb'a romanésca; cu alte vorbe, sa demonstramu eu care din cele trei familie mari de limbe din Europa se cumnetiesce acésta limba, ce o vorbescu mai bine de 10 milióne de

romani la Ostula Europei: cu cea latino-romana, cu cea slavica, cu cea germana.

Sa nu mi se dica contra: dar acésta e o cestiune de prisosu acum, fiindu deja deslegata de multu, precum si caracterulu de romanu alu limbei nóstre afóra de cértá. Acést'a póte fi adeveru cu respectu la acei straini cari ne cunoscú catuva limb'a prin studiu, si la cei ce fiindu ómeni de buna credintia le este de descoperirea adeverului in cercarile sale sciéntifice, cum p. e. e *Ditz*; nu anse si in privinti'a celoru ce iau a mana o carte seu alt'a bisericésca tiparita de ale nóstre si, dupa ce culegu de acolo *ducha, slava, mila, milostenia, blagoslovenia, casu, ceaslovu, molitva, sluga, vecernia sal.*; striga éca ve limb'a cea romaná, cum p. e. *Smidt*. Ómenii de soiulu acest'a, degradandu sciinti'a la serva docile a intrigeloru sale de partitu, tindu la scopuri particularia spre a ne face unii *slavi*, altii *goti*; cei mai moderatí spre a ne scóte de o amestecatura lipsita de colóre si fora nici o legatura de afinitate cu ver un'a din familielle cele mari depre continutulu acest'a. Ómenii de soiulu acest'a voru sa aiba densii totu de un'a vorb'a cea din urma. Cotra acestea cate sau dísu pona acumu in contr'a loro, s'au dísu de particulari; sunt de parere ca ce se va díce acumu sub scutul auctoritati unei asemene adunari respectabili, fiindu privita cá vocea natiuni chiaru, va avea mai multa pondere.

Nu voiu díce ca elementulu slavicu nu e copiosu mai multu de catu se cuveniá in limb'a nóstra — cea bisericésca.

Sa fimu recunoscatori in veci aceloru parinti romani ai bisericiei nóstre, cari remanendu neclatití in dogmele herezite, se folosira de spiritulu reformatiei spre a traduce cuventulu lui Dumnedieu in limb'a poporului, si astfelu ne au datu o literatura bisericésca nationale, cumu nu vei gasi la nice unu poporu crescinnu de ritulu nostru, nice la greci, ca-ci limb'a bisericiei loro e cea elenica, nici la russi, serbi, bulgari, ca-ci la acesti'a e cea slavóna — vechie. Mi ar placé cá acésta dísa sa intre la inim'a aceloru juni romani, cari in neesperienti'a loro, socotindu ca facu unu actu de nationalismu, varsa injuraturi asupr'a Kiriliceloru, cu care s'affa tiparitu acestu tesauru alu bisericiei si alu natiuni nóstre. Dar trebue sa marturisimu, ca cei antaui traducatori din elenic'a si slavón'a, fiindu discipuli ai veclului loro si esiti din scóle slavóne si sub influinti'a persecutiuniloru la

care erá espusa religiunea nóstra ortodossa, s'au feritu mai multu decatu s'ar fi caditu de vorbe cu caracteru romanu, chiaru si candu acelea s'affá si s'affa enco in limb'a poporului nostru. Spre deslucirea acestei díse ajunga a citá numai *spiritu séu spiritus*, ce sunt de unu usu fórté latitu intre noi, de si in altu sensu, si totusi in s. scriptura s'a datu pretotinde cu *duch*; avemu *vingere* s'a dísu *biruintia, avemu vite, fere, bale chiaru*, care s'au datu cu *juvini*, avemu *charu*, se putea díce *charitate*, si s'a dísu in totu toculu *dragoste*. Noi romanii candu ne aparamu in contr'a celor'a, ce incheindu dela acestea vorbe slavóne, care parte mare sunt termini teologici, ne facu slavi, aceasta nu o facemu ca dóra noi amu urí natiunea slavóna, séu ca ne ar fi rusine a face parte din famili'a seu ginteá slavica, a careia slava a fostu mare in trecut, si pe care o ascépta unu viitoriu éncu si mai mare. Ma déca aparamu romanitatea limbei nóstre si prin acést'a afinitatea ginti nóstre cu cele lalte popóre romanice, o facemu, ca-ci suntemu convinsi despre adeverulu lucrului, si adeverulu cata se ne fia scumpu; o facemu, ca-ci voimú sa remanemu ce suntemu — romani; pentruca numai cá romani putemu inaintá in cultura, si a respunde destinari ce nea croitu o Ddiu in providinti'a sa. — Totu acestea le dícemu si opumnatoriloru romanitati nóstre celoru din alte tabere. Germanisatoriloru p. e. ca romanii pretiuescu seiinti'a germana, ca e in interesulu loro cá ei sa invetie acésta limba, in care genia mari si au depusu productulu ostenitiuniloru sale; dar romanii sciú, ca déca doua elemente etorogene la intemplare se potú intregi si sustiné unulu pe altulu, ma a se amalgamá nice odata. E'ro magiarisatoriloru cata sa le o spunemu odata pentru totudeuna sinceru, cum se cuvine la niste frati espusi la necesitatea acelorasi cercustari, ca, déca va fi si va fi sa stea scrisu in cartea ursitei, cá nice intr'unu modu sa nu putemu scapá limb'a, ce si noi o iubimu ca viati'a si cá mantuirea sufleteloru nóstre, ca dicu, la aceea eventualitate de fatale necesitate, alegerea in catro sa ne inclinamu nu ne va fi grea; nice odata anse nu vomu adauge aintari si a ne perde intr'unu elementu strainu, care n'are nice o afinitate cu nice unu poporu depre acestu continutu.

Dar déca de o parte nu se póte ignorá aflarea de vorbe slavóne in limb'a nóstra — cea bisericésca; de alta nu me voiu sfii unu minutu a dechiará: cá sunt au *ignoranti*, au *maliciosi* toti cati, incheindu

dela atare vorbe slavóne, *determina de slavicu caracterulu limbei nóstre.*

O incheere logica si drépta dela o limba óre-care la afinitatea ei cu alt'a se póte face numai dela acelea vorbe ce esprimu notiuni de prima necesitate, ce totu natulu in fiacare poporu le invatia dela simulu mamei sale in sfer'a de ocupatiune in care traesce si móre, si ni ce de cumu dela acelea vorbe ce esprimu notiuni din domenulu religiuni, administratiuni etc. Mai virtosu candu acéstea au incetatu de multu de a mai fi institute natiunale primitive; si apoi numai déca totudeodata sa iau in drépta apretiuire si formele si constructiunea ce constituiescu geniulu unei limbe, carele, asimilindu ingredientiele straine si prefacandule, asia dicandu, in ósa si carnea sa, singuru e capace a dá documentu suficiente de caracterulu unei limbe.
(Incheierea va urma.)

Cercetari asupra definitiunei economiei politice
de

C. S. Marcovicu.
(Urmare din Nr. 26.)

Amu crediutu necesariu de a insemna acéstá confusiune, adeverat'a causa a incoerentiei ce vomu vedea mai la vale in definitiile sciintiei, a abateriloru la cari a fostu supusa in mersulu ei, si felulu desordinului care domnesce mai totu-deun'a in inceputurile sale. Incerca-vomu óre a opera chiaru de acumu o deosebire mai limpede intre sciintia si arta? Nu, negresitu. Ne amu multiamitu cu aceia ca amu aratau chiaramente deosebirea: tempulu si o mai buna intielegere asupra subiectului voru face restulu.

Economia politica, cá multe alte sciintie, nu are pana acumu o adeverata, o completa definitia, carea se cuprinda cele doua cualitati filosofice: genus proximum et differentiam specificam. Economistii vedu cu parere de reu acéstá lacuna, dar suntu departe de a strigá cu Rossi ca: „Economistulu, chiaru trebuindu se rosiésca, este datoru a marturisi ca prim'a cuestiune de esaminatu este inca acéstá: Ce este economi'a politica? Care'i este obiectulu, intinderea, limitele sale?“ Si cu tóta acéstá lamentatiune, famosulu economistu s'a marginitu in a dice numai cá economi'a politica este sciinti'a richetiei. D-nu Arrivabene si altii au mersu si mai departe dicandu ca trebe chiaru se oftamu, se gememu, se ne ingrodimu despre acést'a lacuna. Dar nu; nici se rosimu, nici se ge-

memu, nici se ne vaitamu. O sciintia nu depinde de definiti'a ce 'i se dá, ea nu se regulédia dupa acéstá formula, carea póte fi mai multu séu mai puçinu fericita, mai multu séu mai puçinu esacta. Din contra, formul'a trebe se vina a se modelá dupa sciintia, astfeliu precumu acéstá exist'a. Cu atatu mai reu pentru scriitorii, carii cultivediu o ramura óre-care a sciintieloru umane, déca ei nu au sciutu cum se intielega datele generale si a inbraca aceste date cu o expresiune fericita. Acéstá inse nu alterédia de locu fondulu adeveruriloru ce au se puna la lumina.

„O sciintia, a disu I. B. Say, face adeverate progresuri numai atunci candu amu ajunsu a determina bine campulu asupra caruia potu se se intinda cercetarile sale si obiectulu ce acestea trebe se 'si propuna.“ „Este ceva de adeveratu in acesta asertiune, a disu Coquelin; da, este bine, póte chiaru necesariu, ca obiectulu unei sciintie si cadrulu ce inbratisiadia, se fia convenabilmente determinate; dar nu este absolutu necesariu ca acéstá determinatiune se resulte din definitiile asardate de autori; este destulu ca ea se resulte din chiaru natura luerariloru lor. Se póte inse prea bine ca natura acestoru lucrari se fia in fondu aceiasi pentru toti, ear definitiunile se se deosebésca; fia-care din acesti autori, fiindu condusi printr'unu feliu de sentimentu instinctivu a se margini in unu ordinu óre-care de fenomene, fara a putea mai tardiu se 'si deie contu lui insusi de obiectulu precisu a cercetariloru sale, nici se mesóre esactemente campulu ce a strébatutu. Acéstá se si intemplá.“

De aceia vomu vedea, in cea ce atinge definitiunea sciintiei, catu se departediu unii de alti autori ce citesu mai la vale, si cu tóte acestea fondulu luerariloru lor este totu de-una acelasi.

„Altu ceva este a simti séu a espune, a concipe séu a defini. Si déca adesea este fórté greu de a inbracă o singura gândire cu o espresia giusta si cu o formula cuviinciósa, dificultatea este inca si mai mare candu se tratédia de a cuprinde, in o singura formula, unu totu vastu, intinsu de idei si de fapte.“

Ar fi, o mai repetu, impreunà cu Coquelin, fórté de doritu ca se se afe economiei politice o definitiune mai satisfatóre de catu acelea cari sunt date pana acum; o formula totu de odata mai deslusita si mai neta, unde sciinti'a se se riflete, ca se dicu asia, tóta in cateva cuvinte. — Se va afla óre acesta formula? Póte, se speramu. —

Pana atunci inse nu perdu din vedere ca trebe se defilediu pe acelea ce avemu.

Adam Smith, parintele sciintiei, a fostu generalmente fôrte in reserva, fôrte sobru in privintia definițiilor. Cu tôte acestea a datu, ici colea, cate una in imortela sa opera; cercetari asupra naturei si cause-loru rîchetiei natiuniloru. — Eata cum o caracterisédia si o definesce: „Economi'a politica, privita ca o ramura a sciintiei unui omu de statu sêu unui legislatoru, isi propune doua deosebite obiecte: 1°, de a procurá poporului unu bunu venitu sêu o subsistentia abundanta, sêu, pentru a dice mai bine, de a 'lu pune in stare asi le procura elu insusi; 2°, de a ingriji ca statulu sêu comunitatea se aiba unu venitu suficientu pentru sarcinile publice. Ea isi propune de a inbogati in acelasi tîmpu pe poporu si pe suveranu.“

„Fara a discutá asupra meritului relativu alu acestei definitii, dice Coquelin, vomu observa numai ca ea se rapôrta multu mai puçinu la o sciinti'a de catu la arta, cu tôte ca idea de sciinti'a este pusa inainte. Si in adeveru, este o seriã de precepte ce autorulu pare a espune, aceia ce ar constitui o artã, ear nu o espunere sêu o esplicatiune de ôre-cari fenomene naturale, cari singure potu constitui o sciintia.“

I. B. Say formulã mai deslusitu ide'a maestrului sêu si pe a s'a, dicandu: Economi'a politica este sciinti'a care arata cum se formédia, se reparte (distribue) si se consuma rîcheti'a (avuti'e'a).“

Acêsta este definiti'a carea se reproduce mai totu de-un'a si carea pare a fi cea mai buna pana astadi, fiindu-ca da idea unei adeverate sciintie, ear nu numai a unei arte, in aceia ca face o esplicatiune a ôre-caroru fenomene supuse observatiuni nôstre. Dar nici formula: acestuia nu este inca cea mai satisfacãtoare. Chiaru Say nu a remasu totu-de-un'a in acordu cu elu insusi, si eata cum se exprima in alta parte: „Obiectulu economiei politice pare a fi fostu restrinsu pana astadi numai la cunôscerea legiloru cari presidu la formarea, repartirea si consumarea rîchetieloru; astfelu am tratat'o eu insumi in tractatulu meu de economi'a politica.“ „Cu tôte acestea (adauga numitulu la pagin'a 4 alu cursului seu de economia politica), se pôte vedé in acêsta scriere chiaru, ca acêsta sciinti'a sa léga in totu cu societatea, ca ea inbratisiedia sistemulu socialu intregu.“

Mai potu adaugã ca in alte parti ale operiloru sale, I. B. Say definesce inca economi'a politica cu

totulu altfelu de cum a facutu in tractatulu sêu in cursulu seu. S'a citatu, de esemplu, fras'a urmatóre, inprumutata noteloru sale manuscrise ce a lasatu dupa môrte'i: „Economi'a politica este sciinti'a intereseloru societatei, si, cá intre tôte sciintiele adeverate, ea este fundatã pe esperientia, ale careia rezultate grupe asiediãte metodicamente, au devenitu principiuri, adeveruri generale.“ Acêsta inse, este mai multu o clasificatiune de catu o definitiune, si de o natura ce fia-care scriitoru are dreptulu a semanã in cursulu scrieriloru sale, pentru a face se reiasa marirea si importantia subiectului de care se ocupa.

Ios. Droz a definitu economi'a politica „o sciinti'a alu careia scopu este de a face bilsingulu, ferircirea, buna-starea (aisance) catu se pôte mai generala.“ Acêsta definitia se cuprinde in cea precedentã; ca-ci espresiunea de aisance va se dica rîchetia; si a studiã mijlôcele de a face buna-starea mai generala, este a studiã mijlôcele de a produce bine si de a reparti bine rîchetiele.

Michel Chevalier dice: „Economi'a politica invatia cum se creezu, se desvultu si se organisesu interesele materiale.“ Opinezu in acelasi sensu asupra acesteia, precum am facutu pentru acei a venerabilului Droz.

Dupa Sismondi: „Buna-starea fisica a omului, atatu pre catu pôte fi atribuita guvernului seu, este obiectulu economiei politice.“ La aceste cuvinte respunde destulu de eficace si de categoricu Coquelin: „Eata-ne cu totulu departe de prim'a definitiune a lui Say. Mai antéiu esimu din sciintia si recademu in arta; ca-ci, dupa acêsta formula, economi'a politica trebe se fia nûmai o seria de precepte destinate a edificã guvernele asupra modului de a asigurã buna-starea fisica a ômeniloru: este dar o arta, o ramura a artei de a guvernã. Acêsta arta, fôrte restrinsa sub unu punctu ôre-care de vedere, fiind-ca singure guvernele potu s'o esercite; este, sub alte privintie, fara putintia a se trage otare; ca-ci, cari sunt actele unui guvernului cari se nu se raporte, mai multu sêu mai puçinu, la buna starea fisica a omului?“

Storch o difencesce: „sciinti'a legiloru naturale cari determinu prosperitatea natiuniloru, adeca rîcheti'a si civilisatiunea loru.“ Acêsta definitiune inbratisiedia unu campu prea intinsu, nemarginitu; findca civilisatiunea este o formula carea cuprinde unu mare numeru de elemente. Cu tôte acestea este mai acceptabila de

catu acei'a a lui Sismondi, in aceia ca dà celu puçinu ide'a unei sciintie.

In operile lui Malthus si Ricardo nu aflam nimicu, care se pòta fi consideratu eá o definitiune. Acésta inse nu pòte opri sciinti'a de a'i considera ca doi mari descoperitori, primul a cuestiei poporatiunei, secundulu a renditei (reditei-Rente).

Ch. Coquelin, dupa ce in articolulu seu „Economia politica“ din dictiunariulu de Economia politica, espune definitiile lui Smith, Say, Sismondi si Storch, facandu pentru fia-care analis'a si critic'a cuviintiósã; dupa ce demonstra, cu destula eruditune si ratiunamente logica, cã economia politica nu mai este o arta, ci o sciintia, vine apoi de pune cestiunea: „Este richeti'a, obiectulu sciintiei economice, séu industri'a isvorulu richetiei?“ Si dupa o disertatiune matura si energica concludere ca: Economia politica este sciinti'a legiloru generale a lumii industriale.“ Acésta definitia este mai completa si mai categorica de catu multe din cele ce am espusu si urmatórele. Dar, cu tóte ca acestu economistu, rapitu de tempuriu sciintiei, a investigatu si delimitatu in unu modu mai suptilu câmpulu cercetariloru economice, ea nu se pòte privi ca cea mai completa, fiindu-ca, (esprimându-me in limbagiulu scolasticu) da numai genulu procsimu, ear nu si diferinti'a specifica. Dice fòrte bine ca acésta sciintia studia legile lumii industriale, dar nu determina care categoria de legi. Lumea industrialã este supusa la o multime de legi de o natura variata: legi fizice si mecanice, legi juridice si civile, comerciale, economice, scl. Acumu este vorb'a de a sci si de declara, sub carii din aceste puncturi particulare, economia studia legile lumii industriale.

Schmalz credea ca: „Economia politica se ocupa de cercetarile relative la rendit'a natiiloru.“ Aceste cuvinte, precumu pòte vedé ori cine, nu formedi'a o definitiune, si aratu numai, in unu modu genericu, obiectulu sciintiei. Nu sunt eronate, dar nu sunt de ajunsu.

C. E. Rau, impreuna cu alti scriitori germani, a disu cã; „obiectulu economiei politice este travaliulu directu pentru a 'si procura cineva bunurile materiale.“ Idea in carea se cuprinde unu adeveru, dar carea are defectulu de a presinta economia politica mai multu ca o arta directritia a travaliului, de cãtu ca o sciintia observatritia a efecteloru acestui travaliu.

Alvaro Florez-Estrada sustiene ca: „Economia politica da regulile productiei, distributiei, schimbului si consumului richetiei.“ Deosebitu ca cavéntulu reguli da o idea vitiósã, si asupra careia nu me mai oprescu a face critica; acésta natiune inse, introduce schimbulu cã unu obiectu deosebitu de cele-lalte trei rampre a economiei politice; pe candu noi vomu vedea cã schimbulu nu este altu ceva de catu o conditiune a productiei, distributiei si consumului.

Carey mantiene cã: „Economia politica este sciinti'a carea arata legile aceloru fenomene sociale cari nascu din dorinti'a ce are genulu umanu de a conservã si inbunatati propri'a s'a conditiune.“ La acésta respunde fòrte bine celebrulu Boccardo: „De cate ori 'mi aducu aminte de acésta definitia, nu potu nici celu puçinu s'o comparu cu aceia ce ar da unu medicu, dicandu ca medicina este o sciintia carea nasce din dorinti'a, ce are omulu de a stã bine, sanatosu. Economia politica ar esistã chiaru candu omulu nu ar avea dorintia de a inbunatati propri'a sa existentia: totu-de-un'a esistã richeti'a, fenomene economice, materia de economia politica; si nu este tocmai necesarii de a ne gândi la dorintiele omului pentru ca ne formã o idea despre acésta sciintia.“

Ieronimu Boccardo definesce economia politica: „Sciintiã carea studia legile productiei, distributiei si consumatiei richetieloru.“ Acésta, de si in fondulu si espresiunea ei, este o quasi-repetitiune a definitiei lui I. B. Say, pare a fi mai completa, mai esacta, mai satisfactóre. Pòte ca nu este cea mai buna; dar pe lenga meritulu ca ide'a unei sciintie, cuprinde si amendoua cualitatile unei definitiunii: genus proximum et differentiam specificam. Si, in adeveru, are indouitulu meritu si avantajulu de a circumscrie, pe de o parte, indestulu de esactu câmpulu cercetariloru economice, pentru a nu permite de a le confundã cu cele-lalte discipline morale si civile; ear pe de altã, de a da doctrineloru, despre carii se tratédia, o intindere suficientã, pentru a nu le restringe in limitele unei arte.

Me oprescu aci cu citatiunea si analis'a definitiiloru, gasindu de prisosu enumerarea altora, cari nu sunt, in cea mai mare parte, de catu repetitiune a celoru de susu, séu definitii de puçina valóre. Credu ca cetitoriulu 'si va puté face, din cele actuale, o idea destulu de lamurita despre cadrulu ce inbratiesiedia sciinti'a economica. (Inch. va urma.)

Documente istorice noue.

Suntu petrūnsu de convingere, ca totu ce arunca ori si catu de puçina deslucire asupra intempariloru istorice, este de mare interesu.

In cesti 4. ani din urma locuindu in partile apusene ale patriei, loculu tumultului (rescôlei) din a. 1784, mi se dede ocaziune, cá se 'mi cada la mana unele date privitorie la acele intemplari, despre care istoricii fórte puçinn si mancu au scrisu; le dau dar publicitatii, fiindu ca cuprindu in sene unele dilucidar din tempulu acela, iatale:

a) Relatiunea oficiolatului Hunedórei dto.
14. Juliu 1784 Nr. 948.

Escelsum r. gubernium! Magnates et Nobiles velut naturales obedientiae filii omnia summi principis mandata subditali reverentia recipiunt, cum tamen ex proprio juramento, quo depositione homagii adstricti sunt, quae principi, patriae et legibus nocitura viderent, revelare teneantur, fide inde deprompta sustinet Universitas demisse, representare per tabulam continuam ad tenorem gratiosi Decreti Nr. 17 m. a. c. 1784 Nroq. 1787 exarati circummissis curialibus publicatum esse, ne filii colonorum ad servitia Curialia inviti cogantur, quae restrictio:

1. Cum legibus patriis consentire non videtur, namq. Decr. p. 1. i. descriptis quatuor privilegiatis nobilium libertatibus libera de bonis suis disponendi facultas ex privilegio Andreano inserta est, sed praedeclarata talem facultatem impedire videtur;

2. principi quoque et patriae utilis non est colonorum curialibus servitiis exemptio, in curiis enim mores colonorum excoluntur, hacque ratione et principi et patriae olim utiliores futuri redduntur.

3. Ad curialia servitia suscipiuntur plerumque pupilli et orphani, qui aliunde quoque sibi in vagabundo, otiosoque vitae genere et sibi et principi patriae inutiles manerent.

4. Suscipiuntur item plerumque ex Domibus, status patrum familias multitudine liberorum agrorum est, qua ratione et parentibus in educatione domestica allevatio, et curialistis modus ad vitae felicitatem suppeditatur.

5. Cum plerique in curiis condiscendis opificiis adhibentur, ibidemque a dominis secundum vitae meritum recognitionem in pecunia vel alia adjuta obtinere consueverint, inde quoque status curialis, illis ad paranda vitae subsidia utilis et idoneus est, hisque argumentis universitas demisse erat, se in privilegiata bonis suis disponendi facultate conservari.

(Va urma).

Unu Epitafu

la mormentulu D-lei M . . . S . i.

Suptu asta piétra rece,
In linulu ei mormentu,
O vergura petrece,
Far'a rosti cuventu.

Vedeti ce e viéti'a
Ce-i lumea deaca mori
Se stergu, se pierdu cá ceati'a
Onóre si comori.

Desiertu e plánsulu mumei
Desiertu si negrulu floru;
Ca-ci tóte a le lumei
Au scrisa mórtea loru.

Nemicu e pusu suptu sóre
Sa n'aiba si finitu
Precumu nu este flóre
Ce nu s'a vescu ditu.

„O mama nu mai plange! —
Si tu scumpu fratoru! —
Ca-ci inima 'mi se-nfrange,
Si — atunci mi-e greu se moru!“

Brasiovu in Juniu 1862.

Andreiu Muresianu.